

Sygn. akt V CSK 104/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)
SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)
SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa O. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w R.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej "N." w R.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 listopada 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 25 października 2016 r., sygn. akt X Ga (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka dochodzi na podstawie art. 410 § 2 k.c. zwrotu kwoty zapłaconej
pozwanej w dniu 16 listopada 2009 r., w wyniku dokonanego przez nią potrącenia,
a następnie wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 12 kwietnia 2011 r. prawomocnie

oddalającego w części roszczenie Spółdzielni Mieszkaniowej, tj. co do żądania zapłaty kwoty 73.699,86 zł przez powódkę.

Sąd I instancji wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2013 r. oddalił powództwo, uznając wierzytelność pozwanej Spółdzielni za wymagalną, a jej oświadczenie o potrąceniu uznał za skuteczne.

Sąd drugiej instancji wyrokiem z dnia 20 września 2013 r. oddalił apelację powodowej Spółki, dzieląc ocenę o wymagalności wierzytelności pozwanej Spółdzielni i skuteczności złożenia przez nią oświadczenia o potrąceniu, a w konsekwencji o bezzasadności żądania powódki zwrotu potrąconej kwoty.

Wyrok ten uchylił Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 26 marca 2015 r. (V CSK 312/14) i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, dzieląc zasadność zarzutów skargi kasacyjnej powódki, że to pozwaną Spółdzielnię obciążał ciężar dowodu powstania i wysokości jej wierzytelności.

Sąd Okręgowy, po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z dnia 25 października 2016 r. oddalił apelację strony powodowej, akcentując ocenę Sądu Najwyższego o niezasadnym uznaniu dowodów przedstawionych przez pozwaną Spółdzielnię, tj. faktur i oświadczeń o kompensacie, za wystarczające do wykazania wierzytelności pozwanej.

Z powołaniem się na art. 479¹⁴ § 4 k.p.c., znajdujący zastosowanie w sprawie wszczętej 30 kwietnia 2012 r., Sąd odwoławczy stwierdził, że do potrącenia mogły być przedstawione tylko wierzytelności udowodnione dokumentami w postaci faktur i oświadczenia o kompensacie, a także kolejnym dowodem w postaci opinii biegłej D. F.

Biegła w opracowanej w trybie art. 278 § 1 k.p.c. opinii uzupełniającej stwierdziła brak możliwości wyliczenia wszystkich rzeczywistych kosztów poniesionych przez Spółdzielnię na określony budynek, uznając za niezasadny zarzut wyliczenia pozostałych kosztów eksploatacyjnych na podstawie dokumentacji księgowej Spółdzielni, a więc na podstawie zapisów na koncie i rzetelnie prowadzonych ksiąg rachunkowych, stwierdził Sąd Okręgowy.

W ocenie tego Sądu za udowodnioną należało uznać wierzytelność pozwanej Spółdzielni przedstawioną do potrącenia, a samo potrącenie za skuteczne, jako spełniające przesłanki art. 498 k.c., co skutkowało oddaleniem apelacji powódki.

Powódka zaskarżyła w całości wyrok Sądu Okręgowego, opierając skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach obu podstaw kasacyjnych.

Zarzuty naruszenia prawa materialnego obejmują błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 4 ust. 1¹ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych w zw. z art. 6 k.c. i art. 498 k.c., przez obciążenie powódki wszystkimi kosztami pozwanej w ich ujęciu księgowym, a nie wyłącznie udowodnionymi przez pozwaną kosztami eksploatacyjnymi i zwolnienie pozwanej z obowiązku udowodnienia zakresu i wysokości pozostałych kosztów związanych z działalnością Spółdzielni. Skarżąca zarzuciła nadto niezastosowanie art. 455 k.c. i art. 457 k.c.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 479¹⁴ § 4 k.p.c. wskutek przyjęcia dopuszczalności dokonanego przez pozwaną potrącenia w oparciu o dowód z opinii biegłego, w sytuacji uznania za niewystraczające dowodów z dokumentów.

Ponadto powódka zarzuciła naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 479¹² § 2 zd. 2 k.p.c., art. 381 k.p.c., art. 386 § 4 k.p.c., art. 217 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c.

Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. uzasadniła skarżąca nieodniesieniem się do opinii biegłej D. B. wskazującej na wadliwość zasad przyjętych przez Spółdzielnię przy ustalaniu opłat eksploatacyjnych i objęciem nimi wszystkich kosztów Spółdzielni, a ponadto nieodniesieniem się do dowodu z pisma Spółdzielni z dnia 9.03.2015 r., skierowanego do Wojewody (...), a zawierającego oświadczenie Spółdzielni, że wobec niewystąpienia przez Spółkę o własnościowe prawo do rozbudowanego lokalu, spółdzielcze prawo do rozbudowanego lokalu nie istnieje, co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Powódka wniosła o wydanie wyroku kasatoryjnego, a ewentualnie o wydanie wyroku reformatoryjnego uwzględniającego jej powództwo.

Pozwana Spółdzielnia w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o oddalenie tej skargi i o zasądzenie od strony powodowej kosztów postępowania kasacyjnego, podnosząc argumenty mające wskazywać na bezzasadność zarzutów skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W wydanym w tej sprawie wyroku z dnia 26 marca 2015 r. (V CSK 312/14) Sąd Najwyższy dokonał wykładni art. 6 k.c. i określił reguły jego zastosowania w konkretnych okolicznościach tej sprawy. Uznał, że pozwaną Spółdzielnię obciążał ciężar dowodu okoliczności świadczących o powstaniu i wysokości jej wierzytelności wobec powódki, a w szczególności prawidłowości naliczenia wysokości opłat eksploatacyjnych. Wniosek o istnieniu spornej wierzytelności, wyprowadzony z faktu wystawienia faktury przez pozwaną oraz jej przyjęcia i zaksięgowania przez powódkę, uznał Sąd Najwyższy za niepewny. Z kolei Sąd Najwyższy uznał za konieczne by wykazanie istnienia i wysokości potrąconej wierzytelności dokonała pozwana Spółdzielnia za pomocą bezpośrednich dowodów. Oparcie się wyłącznie na przyjęciu i zaksięgowaniu faktur przez powódkę, uznał Sąd Najwyższy za naruszenie art. 6 k.c. poprzez bezzasadne zwolnienie pozwanej z ciężaru wykazania skuteczności dokonanego potrącenia.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy, w uzasadnieniu zaskarżonego obecnie wyroku, dokonał ustaleń w szczególności w oparciu o opinię kolejnej biegłej D. F. oraz w oparciu o dotychczasowe faktury i oświadczenie kompensacyjne, a także w oparciu o bliżej nieokreślone dokumenty. W świetle takiego przedmiotowego określenia materiału dowodowego Sąd odwoławczy uznał wierzytelność pozwanej za udowodnioną, a samo potrącenie za skuteczne.

W tej sytuacji zasadnie zarzucono w skardze kasacyjnej naruszenie art. 479¹⁴ § 4 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., a to wskutek zaniechania przeprowadzenia oceny z dokumentów będących bezpośrednimi dowodami istnienia i wysokości potrąconej wierzytelności, i ograniczenie się do oceny dowodu z opinii biegłej w sytuacji, w której przedłożone już uprzednio dowody z dokumentów w postaci faktur już wcześniej uznał Sąd Najwyższy za niewystarczające i niepewne.

Tymczasem przepis art. 479¹⁴ § 4 k.p.c. znajdował w tej sprawie zastosowanie, ponieważ powództwo zostało wytoczone dnia 30 kwietnia 2012 r., a więc przed utratą jego mocy obowiązującej z dniem 2 maja 2012 r. Z mocy tego przepisu do potrącenia w toku postępowania mogły być przedstawione tylko wierzytelności udowodnione dokumentami, określonymi wcześniej przez Sąd Najwyższy mianem bezpośrednich dowodów. Takiego charakteru, a mianowicie dokumentu dowodzącego bezpośrednio istnienia i wysokości wierzytelności pozwanej nie miała opinia biegłej ani też faktury będące już uprzednio przedmiotem oceny, ale uznanej za niewystarczającą do rozstrzygnięcia.

W tej sytuacji rację ma strona skarżąca, że Sąd odwoławczy, ograniczając swą ponowną ocenę do kolejnego dowodu z opinii biegłego, bez wskazania na konkretne dokumenty dowodzące istnienia i wysokości wierzytelności, dopuścił się naruszenia, znajdującego w sprawie zastosowanie, art. 479¹⁴ § 4 k.p.c. w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Zasadny okazał się również zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. poprzez nieodniesienie się do stanowiącego element materiału dowodowego pisma pozwanej Spółdzielni z dnia 9 marca 2015 r. Pismo to zawiera oświadczenie pozwanej, że żadna ze spółek nie wystąpiła o własnościowe prawo do rozbudowanego lokalu, na skutek czego spółdzielcze prawo do rozbudowanego lokalu nie istnieje, co obecnie pośrednio potwierdza pozwana na s. 24 swej odpowiedzi na skargę kasacyjną, analizując uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 25 maja 2016 r. (sygn. akt V Ca (...)).

Tymczasem ustawowa przesłanka przysługiwania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu jest jednym z niezbędnych elementów kreujących obowiązek osoby niebędącej członkiem spółdzielni uczestniczenia w pokrywaniu kosztów określonych w art. 4 ust. 1¹ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, a które to koszty pozwana Spółdzielnia potraktowała jako swoją wierzytelność i dokonała jej potrącenia.

Zasadność obu wskazanych zarzutów naruszenia prawa procesowego podważa stabilność ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego orzeczenia, a mianowicie uznania za udowodnioną, w wymagany prawem sposób,

wierzytelność pozwanej Spółdzielni oraz skuteczność dokonania jej potrącenia przez pozwaną.

Obowiązek pokrycia przez powódkę kosztów określonych przedmiotowo w art. 4 ust. 1¹ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, a kreujący zarazem wierzytelność pozwanej Spółdzielni, powstaje bowiem dopiero wówczas, jeśli osobie nie będącej członkiem spółdzielni przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Nawet powstanie tego obowiązku pokrycia kosztów, a tym samym powstanie wierzytelności spółdzielni w stosunku do uprawnionego z tytułu tego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, wymagało w postępowaniu gospodarczym aby wierzytelność ta była udowodniona dokumentami przy dokonywaniu jej potrącenia (art. 479¹⁴ § 4 k.p.c.), i to mającymi nadto charakter dowodów bezpośrednich w świetle stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uzasadnieniu wydanego w tej sprawie wyroku z dnia 26 marca 2015 r. (V CSK 312/14).

W sytuacji braku jednoznacznie stabilnych ustaleń faktycznych w przedmiocie powstania wierzytelności pozwanej wobec powódki, przedwczesną stała się ocena Sądu odwoławczego co do skuteczności jej potrącenia, a stanowcze przyjęcie skuteczności potrącenia istniejącej, w ocenie Sądu, wierzytelności pozwanej przesądziło z kolei o co najmniej przedwczesnym oddaleniu apelacji powódki.

W tej sytuacji uznać należało, że zasadnie zarzucono w skardze kasacyjnej naruszenie art. 4 ust. 1¹ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych przez jego niewłaściwe zastosowanie do niejednoznacznie ustalonego stanu faktycznego, wobec braku wyjaśnienia istotnych okoliczności faktycznych z punktu widzenia hipotezy normy wynikającej z tego przepisu. Brak jest mianowicie ustalenia w przedmiocie przysługiwania powódce, niebędącej członkiem pozwanej Spółdzielni, spółdzielczego własnościowego prawa do tego lokalu, z tytułu korzystania z którego pozwana potrąciła już wobec powódki koszty związane z eksploatacją i utrzymaniem tego właśnie tego lokalu.

Również zarzut naruszenia art. 6 k.c. okazał się uzasadniony, wskutek uwolnienia pozwanej od spoczywającego na niej ciężaru udowodnienia zakresu

i wysokości kosztów obciążających powódkę za pomocą dowodów bezpośrednich wykazujących istnienie i wysokość potrąconej wierzytelności. Na taki rozkład ciężaru dowodu wyraźnie wskazał Sąd Najwyższy w powoływanym już wyroku, a wydanym w niniejszej sprawie.

Pomimo obciążającego pozwaną ciężaru dowodu przedstawienia bezpośrednich dowodów wykazujących istnienie i wysokość potrąconej wierzytelności, Sąd odwoławczy błędnie uznał za wystarczające przeprowadzenie dodatkowego dowodu jedynie z opinii innego biegłego oraz ponownej oceny dokumentów w postaci faktur i oświadczenia kompensacyjnego. Zgromadzony w takim kształcie materiał dowodowy nie był więc wystarczający dla dokonania oceny istnienia wierzytelności pozwanej za udowodnioną, a dokonanego przez nią potrącenia za skuteczne, co przesądził już w tej sprawie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 marca 2015 r. (V CSK 312/14).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, działając na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

jw

r.g.